

Møte for lukkede dører, Odelstinget 10. desember 1923

Møte for lukkede dører i Odelstinget
den 10. desember 1923 kl. 10.00.

Præsident: Wolden.

Dagsorden:

Innst. fra protokollkomiteen om offentliggjørelse av
Nikkelkommissjonens betenkning.

Presidenten: Der er nu snart gaat et kvarter over tiden, uten at der er kommet saa mange medlemmer tilstede, at møtet kan bli satt, presidenten vil derfor forestaa navnoprop.

Egede-Nissen: Det er sagt, at der er sporbrudd paa Drammenbanen. Jeg synes det var synd, om et saadant ekstraordinært forhold skulde foranledige nogen ulykke.

Ved det derpaa foretagne navnoprop var følgende representanter fraværende: Værland, Nersten, Lande, Madsen, J. E. Mowinckel (forf.), Joh. Ludw. Mowinckel, Hornsrud (forf.), Olausen, Rømcke (forf.), Johansen (forf.) W. Konow, Mellbye (forf.), Mohr (forf.) Bjørgum (forf.) Hambro (forf.), Nygaard (forf.), frk. Platou, R. Kristensen, M. J. Skaar, A. Holmboe (perm.) Brandt, Mjøen, Borch, Indrehus, Løvenskiold, Knudsen, Tønder, Holst (perm.), Moen (forf.), Five, Skaardal, Bang (forf.), frk. Christie, Schjerven, Virik, Hoffstad, Andreas Hanssen, Kulstad og Ileby (forf.).

Presidenten: Der er kommet saa mange tilstede efter navnopropet, at vi er beslutningsdygtige, saa møtet kan settes. Presidenten maa beklage, at der gaar saa lang tid før møtet kan settes, det er nu 21 minutter over tiden. Presidenten foreslaar, at møtet holdes for lukkede døre, og dernest at regjeringens medlemmer og de i forretningsordenens § 53 nevnte personer gis adgang til møtet.

Votering:

Presidentens forslag bifalltes enstemmig.

Sak nr. 1

*Innstilling fra protokollkomiteen om offentliggjørelse av
Nikkelkommissjonens betenkning.*

Angaaende saken i dens almindelighet uttalte

Sæter: Som det vil sees av innstillingen side 3, er der et mindretall bestaaende av hr. Pedersen og mig, som har tat op en dissens. Vi foreslaar under punkt I i beslutningen, at Nikkelkommissjonens betenkning blir straks aa offentliggjøre i sin helhet.

Det er i grunnen ikke noget rart, om folk utover landet nu krever aa faa rede paa, hvad som ligger under denne nikkelskandale, for de har hørt ymte om, at denne sak skal ha

kostet landet en 70 mill. kr., og de vet at den norske nikkellindustri er ødelagt som følge av denne sak. De vet at en hel del høit agtede samfundsstøtter er innblandet i saken, og derfor forlanger de nu at kortene skal legges paa bordet, at saken skal bli utredet, at folket skal faa lov aa si sin dom i saken. Det ser ut som regjeringen ikke har hat følelsen av at det har vært saa nødvendig aa offentliggjøre denne sak. Vi vet at det er gaat mange maaneder siden innberetningen forelaa. Stortinget fikk ikke saken utredet og heller ikke folket, men en av partene i saken fikk sig dokumentene utlaant til behagelig gjennemsyn. Mindretallet mener at nu maa folket faa kortene lagt paa bordet. Det er innvendt at offentliggjørelse skal kunne skade de salgsforhandlinger som foregaar angaaende disse gruber. Mindretallet kan ikke innse at det skulde være nogen fare i saa maate. Riktignok har nordmennene i denne sak vist at de har vært utrolig lettsindige og utrolig dumme til aa kjøpe katten i sekken; men vi maa ikke anta at det samme er tilfellet med de nye kjøpere, at de er likesaa enfoldige og likesaa lette aa narre som nordmennene. Jeg antar at de herrer som spekulerer paa aa kjøpe dette Nikkelselskap, vil undersøke forholdene før de kjøper, de vil ikke kjøpe katten i sekken som folk i Kristianssand gjorde, og som det norske folk ellers har gjort. Vi kan derfor ikke innse at hel og full offentliggjørelse vil kunne skade. Desuten er det den ting aa legge merke til, at hvis et salg skulde komme istand paa grunnlag av at visse opplysninger blev stukket under stolen, opplysninger av finansiell art og av teknisk art, vil saa ikke det føre med sig at denne innberetning aldri vil kunne offentliggjøres i sin helhet? Hvis den offentliggjøres efterat salg har funnet sted, kan vi ikke da tenke oss at disse kjøpere kan legge to og to sammen og finne ut at ogsaa det norske storting har hatt en finger med i dette salg? Jeg tror det er en affære som det norske storting og det norske folk ikke vil staa sig paa aa ha sittende paa sig. Det er nok endel penger dette dreier sig om, og penger kan trenges sørgelig i disse tider, men det gaar ikke an aa kjøpe gullet for enhver pris. Vi kan altsaa ikke gaa med paa en utsettelse, og vi foreslaar at sakens dokumenter offentliggjøres i sin helhet straks.

Fougner: Spørsmålet om hvorvidt Nikkelkommisjonens betenkning skal offentliggjøres i sin helhet eller ikke, har vært drøftet ved et par leiligheter før iaar, først ved sakens behandling i Stortinget og siden i odelstinget, og jeg skal derfor ikke komme noget videre inn paa det spørsmaal. Representantene har nu hatt anledning til aa gjennemgaa det resymé som er omhandlet i innstillingen, og som komiteens flertal foreslaar offentliggjort. Av dets indhold vil man vite alt det som har nogen vesentlig interesse ved bedømmelsen av ansvarsspørsmålet i denne sak. De tekniske detaljer og opplysninger av finansiell art vedkommende gruberne i Amerika har ingen vesentlig interesse for den norske almenhet. Forhandlingerne om salg av gruberne paagaar fremdeles, og vi vet at forhandleren, hr. Cappelen Smith, har oplyst at han har utsikt til muligens aa faa solgt paa en slik maate at det kan

redde 5 à 6 millioner dollars for landet, og det er jo overordentlig mange penger i disse tider. Jeg synes at naar de som fører disse forhandlinger, sier at de tror det vil skade forhandlingerne hvis offentliggjørelse nu finner sted, er vi pliktige til aa ta hensyn til det. I og for sig er jeg enig i at under almindelige omstendigheter burde innberetningen offentliggjøres i sin helhet. Vi kjenner ikke det grunnlag hvorpaa hr. Cappelen Smith nu fører sine forhandlinger. Vi vet at han er en dyktig og ansett forretningsmann, og vi maa gaa ut fra at han har skaffet sig opplysninger direkte. De opplysninger han har av teknisk art, og det syn han har paa den finansielle stilling, behøver slett ikke aa falle sammen med de opplysninger som foreligger i Nikkelkommissjonens innberetning. Hvis man nu offentliggjør denne, kan det hende at det vil slaa grunnlaget vekk fra hr. Cappelen Smiths forhandlinger, det kan enhver lett tenke sig. Og dertil kommer de opplysninger som betenkningen indeholder om de konkurrerende gruber derover, opplysninger som gjelder vesentlig det grubeforetagende med hvem der nu føres forhandlinger, den eventuelle kjøper med andre ord. Jeg føler mig ikke sikker paa at det overhodet vilde være fair play aa offentliggjøre disse opplysninger. De opplysninger som i Nikkelkommissjonens betenkning er meddelt om disse gruber, er innhentet fra styret i B.A.N.C., og de er gitt av forskjellige ingeniører til bruk for styret, men jeg kan ikke tenke mig at disse ingeniører har tenkt sig at opplysningerne skulde offentliggjøres, for eksempel den opplysning om konkurrentens hovedgrube, Craytongruben, at den sannsynligvis vil være uttømt om 3 à 4 aar. Det er en opplysning som jeg tror man maa være litt forsiktig med at offentliggjøre, i særdeleshet naar man ikke vet, hvad disse opplysninger er bygget paa, hvilket kjendskap de forskjellige eksperter, som har uttalt sig, har hat til forholdene ved International Trustkompanis gruber. Av disse grunde har flertallet fundet, at man for tiden ikke bør gaa til offentliggjørelse av den hele indberetning. Vi tror ikke, at nogen interesser herhjemme vil skades ved at denne offentliggjørelse utsættes en tid. Direktøren i Norges bank, hr. Rygg, har meddelt, at han ikke tror at forhandlingerne vil vare svært længe. Det vil snart komme til en avgjørelse.

Præsidenten: Da hr. Sæter har fremsat forslag, finder præsidenten det rigtig nu at referere indstillingen. Komiteen indstiller:

I.

Det av byraachef Lassen utarbeidede resumé av nikkelkommissjonens betenkning av 9. mai og 5. juni 1923 offentliggjøres.

II.

Nikkelkommissjonens betenkning tas ikke under behandling av inneværende aars Odelsting.

Hr. Sæter har fremsat følgende forslag til I:

"Nikkelkommissionens betenkning blir straks at offentliggjøre i sin helhet."

Gjøstein: Jeg har tidligere uttalt, at jeg nødig vil være med paa nogen foranstaltning, som skulde skade finansielle eller offentlige interesser, men jeg tror ikke, at stillingen nu lenger er den, at det gaar an at indbilde sig, at det skader de forretninger som det her er tale om, mere, om dette blir offentliggjort, end om man lar være at offentliggjøre det. Den største interesse i øieblikket er faktisk den, at nu begynner det norske folk at tro, at naar man ikke offentliggjør dette, saa er det endel fæle ting, som man vil stikke under stol, fordi de ikke taaler dagens lys. Og hvis Odelstinget gaar med paa noget saadant, saa gjør Odelstinget sig paa denne maate medansvarlig i disse forgaaelser. Det synes jeg Odelstinget skulde være meget forsiktig med at gjøre. Nu vel, jeg ser av protokolkomiteens indstilling, at det bare er d'herrer Sæter og Pedersen, som foreslaar at dette skal offentliggjøres, og da er det vel dermed givet, at der ikke blir offentliggjort andet end det, som Lassen har laget. I og for sig er sikkerlig Lassens utdrag paa mange punkter meget bra, men det har utelatt enkelte ting, som det vilde været godt at ha med. Og bare den ting - og det bør man særlig her være opmerksom paa - bare den ting at offentligheten faar rede paa, at der er noget som ikke er medtat, enten det er av betydning eller ei, det er nok for den til at tro, at her snytes den, og jeg tror, at hvis det er noenting som vil virke skadelig for salgsforhandlingerne, er det netop en saadan ting, at man faar en masse avisskriverier nu om at her stikkes under stol snart det og snart det. Det tror jeg vil skade de salgsforhandling, som nu paagaar. Jeg synes man skal være ganske klar over det. Jeg vil med det samme jeg har ordet faa lov til at spørre: Det er vel saa at forstaa, naar protokolkomiteen indstiller paa, at saken ikke tas under behandling av indeværende aars Odelsting, at den tar saken op til behandling over nytaar, naar den faar tid og anledning til det? Jeg gaar ut fra, at det som her foreligger, bare er spørsmålet om offentliggjørelse, og at spørsmålet om behandling av selve saken er fastslaat; den skal protokolkomiteen foreta og saa komme med en indstilling om selve realiteten, saasnart den har anledning til det. Jeg vil gjerne ha nævnt det eller spurt om det for at faa det slaat fast. Der har jo, som præsidenten vil vite, været tendenser oppe i retning av at det hele kunde utstaa til i sin tid spørsmålet om minister Eyde kommer fore her i Tinget, men jeg gaar ut fra, at der ikke menes noget slikt.

Saa vil jeg gjerne ha sagt: I det bilag, som følger med, er der tat ind en forestilling av hr. Buen, en slags imøtegaaelse av hvad advokat Lund har skrevet, og mot denne skrivelse fra Buen er der kommet et nyt indlæg fra advokaten. Jeg vil da gjerne oplyse, at Buens indlæg ikke er et rent personlig indlæg, det er ikke noget som han staar for alene, det er behandlet av de øvrige kommissionsmedlemmer, altsaa av alle 3, og alle 3 har godkjendt at de bemerkninger, som Buen er kommet med, er korrekte. Hvad vejt man vil lægge paa, hvad Lund har at si har mindre betydning; men jeg skulde anse det rimelig, at protokolkomiteen blev anmodet om at la Buen faa

sig det andet indlæg oversendt, saa han eventuelt kunde komme med et motindlæg. Saa har vi tilslut utredningen fra Vogt. Den synes jeg er noget av det likeste, som vi har der, og jeg gaar ut fra, at den maatte kunne offentliggjøres ganske snart. Jeg vil konkludere med at si, at jeg idag vil stemme for mindretallets indstilling om at det hele offentliggjøres. Jeg tror at jeg gavner baade denne sak, den store, virkelige sak her i spørsmålet, og jeg tror at jeg ogsaa gavner salgsspørsmålet bedst ved at gjøre det.

Morell: Jeg kan ikke si, at jeg for min del har nogen særlig appetit paa i det hele tat at gaa med paa denne indstilling om offentliggjørelse av Nikkelkommissionens indberetning, enten det er i dens helhet eller i form av et resumé. Jeg er nemlig ikke sikker paa, om det egentlig er Odelstinget som har med at bestemme, hvorvidt dette skal offentliggjøres eller ikke. Da man bestemte sig for at gaa til undersøkelse, var det efter anmodning fra selskapet, fordi selskapets aktionærer hadde saavidt store interesser her at vareta og det vilde koste saavidt meget at faa en undersøkelse igangsatt, at det offentlige fandt at burde stille sig til disposition og undersøke forholdet. Men jeg er slet ikke sikker paa, om det tilligger Odelstinget at træffe bestemmelse om, hvorvidt denne sak skal offentliggjøres eller ikke. Det forekommer mig at det nærmest bør være selskapets generalforsamling, som skal beslutte det, - den som skal ta ansvaret for de følger som derav maatte flyte. Jeg vet i det hele tat ikke, hvorfor Odelstinget skal beskjeftige sig videre med dette. Mig bekjendt er der ingen offentlig tjenestemand længer knyttet til saken, minister Eyde har taget sin avsked, admiral Børresen er gaat av for længe siden som admiral, jeg forstaar i det hele tat ikke, hvorfor Odelstinget - saavidt jeg forstaar komiteen her - ogsaa i fremtiden skal beskjeftige sig med denne sak. Jeg vil stemme for post I, saafremt den blir forandret til at lyde, at denne tillates offentliggjort, forsaavidt generalforsamlingen saa beslutter. Naar det staar i indstillingen, at betænkningen offentliggjøres, saa vil jeg gjerne spørre protokolkomiteen, om det er hensigten at det offentlige skal sørge for, at den blir offentliggjort, saaledes at offentliggjørelsen skal ske paa statens bekostning? Eller om det er meningen at den kun skal tillates offentliggjort? Hvis vi beslutter, at den skal offentliggjøres, da er det vel ogsaa meningen, at staten skal ha omkostningerne med at sprede den i trykken. Men det kan vel ikke egentlig være meningen? Saavidt jeg har forstaat den ærede ordfører underhaanden, er det meningen at den skal tillates offentliggjort, og da mener jeg, at det bør sies i indstillingen. Jeg for min del vilde helst se, at der blev tilføiet: "forsaavidt selskapets generalforsamling saa beslutter". Jeg har ikke lyst til at være med paa at ta noget ansvar for følgerne av en offentliggjørelse av dette produkt.

Getz: Det forekommer mig noget overraskende, at man virkelig vil komme med den lære, som hr. Morell kom med her, at man ikke skulde offentliggjøre dette eller ta ansvaret for

det. Det er dog ikke nogen selskapssak, det er i høi grad en sak, som vedrører hele landet. Det er en undersøkelseskommission, opnævnt av det offentlige, hvis resultater man her som for andre undersøkelseskommissioners vedkommende offentliggjør. For mig staar spørsmålet saa: Skal man offentliggjøre det hele eller et utdrag? Naar jeg er kommet til det resultat, at jeg ikke kan stemme for at offentliggjøre det hele, saa skyldes det to omstændigheter. Det skyldes for det første den ting, at man her i tilfælde vil offentliggjøre dokumenter, som er hemmelige, kommet til selskapet som konfidentielle opplysninger, opplysninger som vi ikke har hat anledning til at granske rigtigheten av. Jeg finder det da ikke rigtig, at man vil offentliggjøre den hele beretning, som for eksempel Hybinettes lange beretning som er indtat paa side 104 og følgende. Helt avgjørende for mig er det, at de opplysninger, som Hybinette gir om International, er opplysninger, som, hvis de offentliggjøres, i aller høieste grad kan komme til at nedsætte Internationals værdier. Det kan ødelægge selskapets kredit, og det kan i høi grad komme til at medføre det største ansvar for dem som har git opplysningerne, og for dem, som offentliggjør dem. Det staar for eksempel, at Internationals hovedgrube om 4 aar vil være helt uttømt. Denne opplysning skulde vi altsaa sende ut i verden om det største selskap av denne art over i Amerika, det ansvar skulde altsaa Odelstinget ta paa sig, at sende ut den opplysning. Jeg setter, at denne opplysning ikke er rigtig - og derom vet vi ingenting idag - saa er det givet at ikke alene Kristiansands Nikkelraffineringsverk og Hybinette, men ogsaa Odelstinget vil komme i det største ansvar for at sende ut kreditsvækkende og ødelæggende opplysninger om selskapet, uten at ha nogen sikker basis at bygge paa. Jeg mener derfor det er ganske umulig at stemme for hel offentliggjørelse, saalænge man har disse avsnit med beretninger om fremmede selskaper med i Nikkelkommissionens indstilling.

I ett punkt er jeg enig med hr. Morell - jeg skjønner ikke rigtig hvorfor Odelstinget skal befatte sig yderligere med denne sak. Jeg hadde helst set, at man nu hadde vedtat denne offentliggjørelse av resumeet og dernæst hadde vedtat at sende alle sakens dokumenter over til paatalemyndigheten, til videre undersøkelse og fortsat bearbeidelse og utdypning. Hvis et saadant forslag fremkommer, agter jeg at stemme for det, for jeg indser ikke, at man behøver nærmere opplysninger, før man sender saken til riksadvokaten eller paatalemyndigheten, saa faar det blir paatalemyndighetens sak at gjøre, hvad den finder er rigtig i en affære som denne. Kommer et saadant forslag, stemmer jeg for det. Det vil spare Odelstingets tid, og det er ganske overflødig for os at granske de ting nærmere.

Morell: Det er meget mulig, at der knytter sig offentlige interesser til dette spørsmål; men i første række er det selvfølgelig en aktionærinteresse, og jeg kan bare henvise til, at det ikke er et enestaaende tilfælde dette. Vi har "Norske Lloyd" og vi har "Det Oversøiske Kompagni". Det Oversøiske Kompagni, som kostet vort land henved 100 millioner kroner. Vi har ikke hørt det mindste om, at det offentlige

interesserer sig for at granske disse selskaper; men naar det gjælder Børresen og Eyde, er det en ganske eiendommelig interesse som pludselig knytter sig til nikkelfraffineringen. Jeg vil ikke være med paa dette, og jeg vil for min del, for iallefald at tilfredsstille mig selv, foreslaa at punkt I skal lyde overensstemmende med protokolkomiteens indstilling, men at det sidste ord gaar ut, og at der isteden indsættes: "tillates offentliggjort, forsaavidt selskapets generalforsamling saa beslutter." Selskapet skal ta ansvaret for det hele; det er i første række et selskapsanliggende, i anden række en statsinteresse.

Præsidenten: Hr. Morell har foreslaaet, at der istedenfor det sidste ord i indstillingens punkt I skal staa: "tillates offentliggjort, forsaavidt selskapets generalforsamling saa beslutter."

Fougner: Der ligger jo allerede paa kontoret et tilstrækkelig antal eksemplarer av resumeet, og naar vi i indstillingens konklusion har tat ind, at det skal offentliggjøres, mener vi ikke andet end at disse eksemplarer skal utleveres til pressen. Jeg har forøvrig ikke det mindste imot, at konklusionen forandres til "tillates offentliggjort", men jeg tror det har liten betydning, for nogen øket utgift for det offentlige, kan der ikke bli om vi beholder i konklusionen "offentliggjøres". - Likeoverfor de bemerkninger som er gjort av hr. Gjømstein, vil jeg faa lov at henwise til indstillingen. Det fremgaar av den, at protokolkomiteen agter at ta fat paa saken igjen paa det nye aar og komme med en tillægsindstilling.

Sæter: Da man har trukket frem spørsmålet om Odelstingets kompetence til at behandle denne sak, vil jeg faa lov at henwise til indstillingen, hvor der staaer: "I Stortingets møte den 16. november 1923 besluttedes dokumenterne sendt Odelstinget", saa det maa være greit nok. Naar komiteen under punkt II har foreslaaet, at nikkelfraffineringskommissionens betænkning tas ikke under behandling av indeværende aars odelsting, er det ialfald min og mindretallets forutsætning, at saken skal op over nytaar. - Naar hr. Morell siger, at dette i første række er en selskapsinteresse, vil jeg protestere mot den uttalelse; det er ikke en selskapsinteresse, naar den norske nikkelfraffineringsindustri blir ødelagt, og naar 70 millioner kroner blir sendt til utlandet; det er en fædrelandssak, det er en sak som angaar enhver norsk borger, og jeg antar at enhver maa føle nu efter det store toldpaalæg, hvad 70 millioner kroner betyr, naar det skal plukkes ut av fattigfolks pung. Saa det gaar ikke an at si, at dette er en selskapsinteresse, og det gaar ikke an at si, at vi av den grund skal undlate at offentliggjøre saken.

Debatten var hermed avsluttet.

Præsidenten: Præsidenten antar at der kan voteres alternativt mellem indstillingens punkt I og det av hr. Sæter

fremsatte forslag med forbehold om - hvis indstillingen blir bifalddt - ved særskilt votering at avgjøre, om det sidste ord skal utgaa og erstattes med hr. Morells forslag.

Svensen (Kr.sand): Det er altsaa ingen som vil stemme mot indstillingens punkt I undtagen i overensstemmelse med hr. Sæters?

Præsidenten: Det er ingen som har uttalt sig for at ville stemme mot enhver offentliggjørelse.

Svensen (Kr.sand): Jeg antok bare, at ved en saadan alternativ votering kunde man tænke sig at indstillingen blev nedstemt av forskjellige grunde, men det er kanske ikke saa.

Præsidenten: Hvis der gjøres indvendinger mot præsidentens forslag vil præsidenten foreslaa, at der først voteres over hr. Sæters forslag.

Præsidenten oppfatter det ikke saa, at hr. Svensen gjør nogen indsigelse mot alternativ votering, hvorfor det vil bli benyttet.

Votering:

- 1) Ved alternativ votering mellem komiteens indstilling under punkt I saalydende:

"Det av byraachef Lassen utarbeidede resume av nikkelkommissionens betænkning av 9. mai og 5. juni 1923 offentliggjøres"

og hr. Sæters forslag, saalydende:

"Nikkelkommissionens betænkning blir straks at offentliggjøre i sin helhet"

blev indstillingen - med det tagne forbehold - bifalddt mot 23 stemmer.

- 2) Ved alternativ votering mellem det sidste ord i indstillingens punkt I - "offentliggjøres" - og hr. Morells forslag - "tillates offentliggjort, forsaavidt selskapets generalforsamling saa beslutter" - blev indstillingen bifalddt mot 2 stemmer.

- 3) Indstillingens punkt II, saalydende:

"Nikkelkommissionens betænkning tas ikke under behandling av indeværende aars Odelsting" - bifalddtes enstemmig.

Præsidenten: Præsidenten vil nu foreslaa, at de fattede beslutninger offentliggjøres, men at forhandlingerne forøvrig indtil videre ikke offentliggjøres.

Votering:

Præsidentens forslag bifaldtes enstemmig.

Præsidenten: Der er fra enkelte hold fremkommet ønske om for lukkede dører at faa anledning til almindelig debat om den sak som er opført paa tillægskartet for idag.

Indstilling fra den forsterkede finanskomite angaaende lov om pengeforpliktelse lydende paa betaling i gull (innst. O. nr. 119).

Præsidenten antar, at der bør gives adgang hertil, men at selve avgjørelsen av saken foretas i møte for aapne døre.

Ameln: Da denne sak fra mange hold menes at være av en noget ømtaalelig karakter og jeg har indtat en fra den øvrige komite noget avvigende holdning, vil jeg gjerne faa si et par ord om saken. Jeg er meget ængstelig likeoverfor disse paniklove som griper ind i vanskelige og kompliserte forhold, og dobbelt farlig blir det, naar de berører vore økonomiske og finansielle forhold likeoverfor utlandet. Og det viser sig desværre næsten som normalt, at disse panikbestemmelser aldrig har kunnet faa den grundige forberedelse som gir den fulde sikkerhet for, at der ikke sker noget forhastet og galt. Vi ser jo allerede nu - skjønt indstillingen er datert den 7. december og netop bekjendtgjort - at der fra en række hold er kommet advarsler og protester mot mere eller mindre væsentlige bestemmelser i loven. Jeg tror, at det som man er ræd for, kunde man motvirke ved at forandre myntloven ved et importforbud mot guld og kanskje paa andre maater. Og jeg vilde svært gjerne, at man undlot at vedta nogen lov før nytaar, saaledes at man fik gjennemarbeidet disse ting. Jeg har sagt det tidligere, og det er min opfatning, at i regjeringskontorerne har man ikke det kjendskap til alle det økonomiske og finansielle livs detaljer, at man er rustet til at operere paa det med kort varsel, saaledes som her forsøkes. Jeg vil derfor henstille til overveielse, om ikke denne lov kunde utsættes og tas under behandling i januar maaned. Det som man har været ræd for, tror jeg ikke vil indtræde, mens Stortinget er fraværende; da har jo ikke bare Stortinget ferie. Og jeg tror man kommer til at angre disse ting. Jeg vil peke paa at man kan komme til i stigende utstrækning at gaa over til at avslutte kontrakter i fremmed mynt istedenfor i norsk mynt. - Jeg har villet si dette her, fordi jeg er opmerksom paa, at det vil gjøre ondt værre ved at man siger det i offentlig møte.

Spangelo: Den sidste ærede taler mente, at der var flere bestemmelser i loven, hvorom der kunde være to meninger. Jeg gaar ut fra, at det som han spesielt sigtet til, er den sidste passus om, at avtaler om at en pengeforpligtelse skal betales i guld, ikke er bindende. Jeg kan allerede her opplyse om, at det spørsmål vistnok er nok saa nøie overveiet, baade i justisdepartementet og i Norges bank. Men der er underhaanden kommet henvendelser baade fra justisdepartementet og finansdepartementet om, at sakens behandling maatte bli utsat

til imorgen, og efter konference med den ærede præsident vil jeg, naar vi kommer saa langt, foreslaa at sakens behandling utstaar til imorgen eftermiddag. Saa kan man da faa nærmere anledning til at drøfte spørsmålet. Jeg kan ikke i øieblikket indse, at der skulde være nogen grund til at behandle dette for lukkede døre.

Præsidenten: Præsidenten gaar ut fra, at spørsmålet om sakens utsættelse maa behandles i møte for aapne døre.

Spangelo: Ja, selvfølgelig.

Joh. Ludw. Mowinckel: Ja, det kan jo være godt nok, at naar man kommer til denne sak for aapne døre, man da utsætter den til behandling imorgen; men det som er nødvendig er, at vi her for lukkede døre taler litt om dette spørsmål og faar litt rede paa det. Jeg er ikke uten medskyld i, at dette møte for lukkede døre nu holdes. Saken var den at jeg lørdag middag traf en meget kjendt og fremragende advokat netop paa disse økonomiske omraader. Og han spurte om det skulde være nødvendig at vedta denne lov nu med engang, om man ikke kunde vente nogen tid, f.eks. til over nytaar, slik at man fik tænkt sig ind i denne lovs forskjellige konsekvenser. Loven falder jo i to dele, den ene er den egentlige moratorielov, og den anden er den bestemmelse hvor det heter: "avtale om at en pengeforpligtelse skal betales i guld er ikke bindende." Det er to forskjellige ting, som dog naturligvis staar i en viss sammenheng med hinanden. Og nævnte advokat sa, at han hadde adskillige indvendinger at gjøre ogsaa mot moratorieloven; han trodde, at ogsaa der var der forskjellige vanskelige spørsmål, som kunde reise sig. Men det var særlig den sidste del, han var overmaade betænkelig likeoverfor. Han frygtet for, at hvis den blev vedtat, vilde den medføre en flugt fra kronen, som vi nu ikke hadde nogen oversigt over, men som kunde medføre de slemmeste konsekvenser og hindre vore bestræbelser for at stabilisere og styrke kronen, idet en slik bestemmelse utvilsomt efter hans mening - jeg refererer - vilde fremtvinge, at folk i stor og stigende utstrækning vilde slutte avtaler i fremmed mynt, til hvilken de hadde større tillid end til kronen; de vilde slutte f.eks. i den stabileste av alle myntsorter, i dollar. Jeg syntes, dette var saa betænkelig, at jeg fandt at burde ta spørsmålet op i venstres gruppemøte lørdag eftermiddag, hvor jeg refererte dette, som jeg har referert her, og henstillet til finanskomiteens formand at foranledige, at vi i tilslutning til det møte for lukkede døre, som skulde holdes i anledning av nikkelspørsmålet, kunde ta op dette spørsmål til drøftelse, slik at vi kunde faa fremholde disse betænkeligheter, vi hadde hørt, faa litt nærmere rede paa dem, og ta spørsmålet op, om lovforslaget paa en eller anden maate burde ændres eller foranlediges utsat. Jeg er meget taknemlig for, at dette møte nu holdes, og jeg tror, det er nødvendig, idet jeg er enig med hr. Spangelo i, at saken forøvrig maa diskuteres offentlig. Det er jo en offentlig proposition og den maa behandles offentlig og den maa drøftes offentlig; men netop derfor tror

jeg, at det er svært heldig, at vi i dette møte, hvor i grunden ingen vet, at vi behandler loven, drøfter denne sak og kan faa snakke om den og faa fremholde de tvil, som er tilstede, og stille de spørsmaal, som vi har at gjøre, forat vi kanskje her kan faa noget mere klarhet. Jeg forstaar meget godt, at denne lov er fremkommet, og jeg tror, at det er nødvendig, at noget gjøres; men det er saadan med love av denne art, at de berører saa ømfindtlige emner, at man ikke er ganske sikker, om ikke resultatet av en slik lov blir, at loven vistnok kan opnaa, hvad den tilsigter paa ett sted, men saa skader den paa et andet sted, slik at vindingen gaar op i spindingen eller kanskje det, som værre er. Vi husker jo, at da loven om bankers administration fremkom, saa fremkom den for at trygge de økonomiske forhold her i landet, for at hindre run paa bankerne, og vi trodde, loven var god og nødvendig. Det viste sig imidlertid, at netop denne lov, som skulde stoppe et hul til, aapnet svælg paa den anden side og blev kanskje i sine følger mindre heldig. Der er mange, som mener, at den kanskje var aarsaken til de store kalamiteter, som kort tid efter rammet saa store bankinstituter som Foreningsbanken. Nu, hvordan det er med det, saa er det sikkert, at en lov paa dette omraade er av en ømfindtlig natur. Vi ser idag i pressen, at netop dette spørsmaal, som jeg hørte berørt for første gang i lørdags, er reist i noksaa stor bredde. Blandt andet har hr. Ræstad i "Tidens Tegn" en meget læseværdig og interessant artikkel, hvor han kommer til den konklusion, at ialfald sidste punktum her bør utgaa. Jeg har en følelse av, at denne lov kan ha følger, som vi nu ikke har nogen oversigt over, og at man er inde paa dette, som er saa almindelig i norsk lovgiveri - ja, kanskje i alt lovgiveri, jeg tør ikke si det -, at man vil stoppe en ulykke ved en lov, men at man ved den lov skaper en ny ulykke. Nu vet jeg meget godt - det sa finanskomiteens formand i gruppemøtet paa lørdag - at man ialfall i komiteen har gjort, hvad man kunde for alsidig at drøfte dette spørsmaal. Man har konferert med finansdepartementet, man har konferert med Norges Bank, og de var fremkommet med beroligende uttalelser. Jeg maa si, at de beroligende uttalelser, saavidt jeg kan forstaa, ikke var bilagt med tilstrækkelige argumenter til at de virket beroligende paa mig. Jeg har talt aldeles aapent om denne sak, og jeg mener, at det er nødvendig, at de betæneligheter, som er tilstede her, kommer frem her i dette lukkede møte, slik at finansdepartementet og komiteen til imorgen kan ha tatt disse indvendinger frem igjen, faat dem drøftet og belyst slik, at vi, naar vi imorgen gaar til sakens behandling, kan gaa til den med noget roligere følelser end jeg for min part kan gjøre det paa det nuværende tidspunkt. Som jeg nu ser det efter alt, hvad jeg har hørt og etter hvad jeg har læst idag, saa vil jeg si, at jeg tror, det vilde være heldig, om denne sak kunde utstaa til januar maaned; men paa den anden side kan jeg forstaa, at det ikke er uten betæneligheter. Propositionen er fremsat, den har ligget en uke for offentlighetens øine, og det at ta den tilbake, kan ogsaa virke noksaa eiendommelig; det at utsætte behandlingen av en proposition, med hvilken det har vist sig at ha hastverk, kan ogsaa ha visse

betenkeligheter, særlig naar der foreligger en færdig indstilling til avgjørelse allerede idag, saa jeg vilde ønske, at man i løpet av det døgn, som jeg forstod det var komiteens ordførers hensigt at faa behandlingen utsat, kunde faa dette undersøkt, slik at det forslag, som imorgen kom frem, var mere beroligende end det, som nu foreligger.

Konklusjonen av det, jeg har læst og hørt nu, er den, at jeg idag tror, det vil være riktigst, saadan som jeg ser paa det, at man indskrænker sig til kanskje at omredigere første del noget og at anden del helt utgaar. Ti forholdet er jo det, at avtaler, som maatte træffes i guld, træffes under moratorieloven, slik at folk vet, at de ikke kan gjøre guldkravet gjældende, saalange moratorieloven varer; men de har da ialfald den sikkerhet, at naar moratorieloven engang slutter av sig selv, fordi kronen kommer op igjen, da har de det at falde tilbake paa, det blir nærmest bare et moratorium - de risikerer ikke det forfærdelige, som har hændt i Tyskland, at de har faat betale med papir, som litet er værd, sine panteheftelser, som de mente var de sikreste av verden, fordi de stod i faste eiendomme, - f.eks. en pantobligation paa 50 000 mark i en eiendom paa 100 000 mark trodde de var det sikreste av verden; denne eiendom vokser i papirpengeverdi, den vokser op slik, at den blir værd mange millioner, og skyldneren betaler saa sin pantegjæld med en papirlap paa 50 000 mark som ikke er værd nogenting! Det risikerer man ikke, hvis det er et moratorium, saavidt jeg forstaar. Men spørsmålet er vanskelig og indviklet, og jeg for min part staar her nærmest som den spørgende og ikke den raadgivende.

Getz: Jeg vil faa lov til saa indtrængende jeg kan, at henstille, at man tar dette under fornyet overveielse. Jeg er aldeles enig med hr. Mowinkel i, at en farligere lov har vi vel ikke behandlet i den senere tid. Her staar, at "avtale om, at en pengeforpligtelse skal betales i guld, er ikke bindende". Hvad vil det lede til? Det vil lede til, at ethvert gjældsbevis, som efter denne dag skrives i dette land av forretningsfolk eller folk, som forstaar sig paa tingen, blir utfærdiget formentlig i dollar. Vi vil sette vor egen krone helt ut av spillet ved alle den slags dokumenter, fordi man ikke har den fornødne tillid til vor krone. Den vil bli totalt ødelagt. Vi vil komme ut i den affære, at vi her i landet regner med dollar og ikke med kroner. Det er resultatet av det avsnit 2, som staar der. Og jeg begriper oprigtig talt heller ikke, hvad man vil opnaa. Hvorfor man har tat med første avsnit, det forstaar jeg, men at man har tat med andet avsnit, det forstaar jeg ikke. Jeg tror, det vil lede til den reneste ødelæggelse. Jeg vil ikke under nogen omstændighet kunne stemme for det. Jeg tror, det vil virke saa skadelig, at de faa gavnlige virkninger vil meget mere end opveies.

Aarstad: Nemndi var merksam paa, at dette var ei vanskeleg lov og ei alvorleg sak og for da vera trygge hadde me tvo mann fraa nemndi i Norigs bank til aa raadføra seg serleg um den verknad, dette kanskje kunde ha overfor utlandet, baade

laanetilhøvi og anna. Sovidt eg hev skyna, er det kanskje helst Norigs bank, som ynskjer siste lekken. Eg hadde iallfall den tru, at banken var serleg vel inne i dette. Men at det er faarleg, det er noko alle er klaar yver. Paa den andre sida er vel ogso alle klaar yver, at lovi er turvande. Med umsyn paa avtalar i framand mynt innan vaart eige land, so vil ein aldri kunna koma undan det i eit land med laag valuta. Det hev synt seg alle plassar, og det syner seg ogso den dag idag i alle land. Me treng ikkje um aa gaa serleg langt. Det er iallfall fortalt meg, at skipstingingar i Danmark sume tider vert rekna etter pund eller dollar, ikkje eingong i danske krunor. Det kan ogso tenkjast her i landet, men at denne lovi skulde føra med seg det, som dei tvo herrane hev sagt, at so aa segja dei fleste avtalar maa gjerast i framand valuta, det trur eg ikkje. Men den aalmenne mistru til den norske krone kan føra vanskar med seg. Dei hev ikkje havt nokor slik lov i Austerrike eller Tyskland; men der hev dei gjort avtalar i framand valuta i stor mun.

Eg hev ingen ting imot, at saki stend ut, so me kan dryfta ho noko betre; men endaa for dei sterkaste opponentane trur eg, det vil staa klaart, dersom ein tenkjer nøgje yver det, at den fyrste luten av lovi iallfall er absolut turvande.

Ameln: Efter de mange betænkeligheter, som er kommet frem for offentligheten i den korte tid, som loven har været fremme, saa tror jeg, at man kan konstatere, at denne lov ved sin fremkomst har gjort mere skade end om den ikke hadde kommet. Publikum har, som det staar i Norges Banks redegjørelse, loyalt akkviesceret ved, at Norges Banks guldindløsning har været suspendert. Men naar nu Norges Bank i skrivelse til departementet og departementet og pressen og selv Odelstinget og Lagtinget diskuterer konsekvensene av denne lov, saa blir publikums mistanke vakt. Jeg tror, det er meget beklagelig, at man ikke har forsøkt at gaa de andre veie, som mange ialfald mener skulde løse saken, og som jeg pekte paa isted, at stoppe det hul i myntloven, som var stoppet indtil februar 1922 - ialfald i nogen tid, ved at ta importforbud for guld og hvad der ellers maatte til for at skape force majeure, saa at debitorerne ikke risikerte et overfald paa en urimelig basis.

Jeg vil henstille til alvorlig overveielse, at man utsætter lovens behandling til januar. Jeg tror ikke, at en debat, selv om den sker imorgen eftermiddag istedetfor i eftermiddag, vil være til nogen gagn. Jeg vil ta ansvaret for min stemmegivning; men jeg vil ikke ta ansvaret for flere paniklover. Jeg synes, man der praktisk talt ved alle har vist en sørgelig mangel paa evne til at overskue hele det faktiske forhold, som foreligger og som loven maa berøre, hvis den ikke skal være et kvaksalvermiddel, som gjør mere skade end gagn. Man faar vite saa meget underhaanden: det og det vil ske, det og det er man ræd for; gaar man saa nærmere indpaa det, saa svinder en hel del av argumenterne. Det viser sig at det kan være et isolert tilfælde med særegne forhold uten nogen principiel betydning. Man ved, hvordan det desværre er: Har en underordnet administration fæstet sig ved en løsning paa et

eller andet punkt, saa maa der et sterkt pres utenfra og fra Stortinget til for at faa dem til at rette sit standpunkt. Jeg er ikke sikker paa om der har været konfereret i nogen utstrækning med det praktiske økonomiske livs mænd, og jeg er ikke sikker paa at der har været konfereret indgaaende med finansdepartementet - hvis der i det hele tat har været konfereret, saa jeg vil henstille at man ikke er for kjæphøi her, fordi om man nu engang har faat frem dette forslag, men lar der falde ro over saken og tar den op i januar i ændret skikkelse. Ændrer man det nu, vil allerede den ting ogsaa gjøre galt.

Statsraad Rolfsen: Det det gjælder i denne sak, er jo at skape sikkerhet, sikkerhet i retsopfatningen og sikkerhet i publikums forhold til disse ting, og det gjælder at skape den sikkerhet saa snart som mulig. Regjeringen har trodd, at det forslag, som den her har fremsat, vilde være egnet til at skape den sikkerhet, og det tror jeg fremdeles. Det er nu oplyst at der fra bankforeningen er kommet en skrivelse til Stortinget, hvori bankforeningen henstiller til finansdepartementet at ta under overveielse om ikke muligens siste ledd kunne utgaa. Jeg tror for mit vedkommende at det siste ledd ikke har den vitale betydning som det første ledd, og det vil - naar saken nu allikevel skal utstaa til behandling imorgen - ogsaa bli tat under overveielse i justisdepartementet om loven muligens kunde indskrænkes til det moratorium, som er git likeover de skyldnere som allerede tidligere har vedtat slike guld klausuler. Jeg anser det for heldig, at de uttalelser som er git her idag, er fremkommet. Man kan da faa anledning til paa alle hold at tænke litt nærmere over saken. Foreløbig tror jeg for mit vedkommende dog ikke at der kan være noget til hinder for at vedta loven i den form, som den har. Men jeg lægger i saa henseende ingen avgjørende vekt paa om denne bestemmelse om fremtidige avtaler blir staaende eller ikke. Jeg skal til imorgen ta under nærmere overveielse de uttalelser, som er faldt.

Five: Det er under en utpræget følelse av usikkerhet at jeg for mit vedkommende har været med og behandlet denne lov i finanskomiteen, og det er en selvfølge at finanskomiteen i løpet av et par dagers ganske kortvarige møter ikke kan ha drøftet konsekvenserne av de beslutninger, som der foreslaaes, i deres fulde rækkevidde. Det er en selvfølge at det ikke har været mulig for finanskomiteen. Og hvis det nu er saa, at justisdepartementet, som har fremsat lovforslaget, ikke engang har hat konferanser med kyndige bankfolk, at det ikke har søkt al den kyndighet paa disse omraader som kan skaffes, ja saa synes jeg utrygheten begynner at bli saa stor, at da gaar det i det hele tat ikke an at behandle denne lov før saadanne undersøkelser er foretat av administrationen. Jeg har gaat ut fra som givet, at finansdepartementet maatte ha anstillet de undersøkelser paa sit omraade, som var nødvendige for at for eksempel denne lov ikke skal skade landets kredit, som kanskje er det viktigste av alt. Jeg vilde forsaavidt sette pris paa at høre uttalelser fra administrationen om det.

Wrangell: Jeg slutter mig til dem som har betænkeligheter ved at behandle denne lov nu. Jeg tror at det maa noksaa nøie overveies. Der blev nævnt kontrahering av skibe i utlandet efter utenlandsk valuta. Det er jo en gammel ting, saa det mener jeg har ikke nogen reel betydning her. Men hvad der har den aller største betydning, det er hvis for eksempel advokater og andre som har med laanedokumenter at gjøre, anbefaler vedkommende som skal laane pengene ut, at man oppretter pantedokumenter i dollar eller i pund, eller i hvilken anden utenlandsk valuta det kan være, som de anser sikker. Hvis det skal bli gjængs i landet, vet vi at det vil være til ubodelig skade for os, saa jeg tror at man maa være meget var og overveie nøie alt hvad der kan være at tænke over i denne sak. Jeg tror den er paa det punkt ialfald meget vanskelig for os, og der kan være fare for at det kan gjøre sit til at ødelægge vor krone. Jeg vil som sagt være med og anbefale at man overveier denne sak ganske nøie før man gaar til nogen beslutning. Moratoriet er en sak for sig. Det kan man visst være enig i allesammen, og det er visst ganske riktig; men det er den anden passus som der er fare ved.

Spangelo: Jeg maa advare mot at den tanke vinder bifald, at man skal utsætte behandlingen forsaavidt moratoriet angaar. Det er et omraade, hvor vi andre ogsaa kan ha litt kjendskap og kan ha en mening. Hr. Ameln nævnte at det var andre maater at komme dette imøte paa. Jeg tror hr. Ameln maa være overbevist om, at det som han sigter til ikke fører frem. Det har været drøftet om det skulde være nødvendig at faa en ny lov om den gjeldende bestemmelse, at Norges Bank er pliktig til at utlevere sedler mot at motta guldbarrer. Det er det ene. Og den anden bestemmelse er om private skal ha ret til at indlevere guld til myntning. Begge disse bestemmelser i vor banklovgivning blev sat ut av kraft ved den lov, som er git i 1921. Den gjaldt bare til februar 1922 og er ikke siden fornyet. Men hr. Ameln maa ogsaa være bekjendt med, at i vor myntunion med de øvrige to skandinaviske lande er der bestemmelser, som vistnok er til hinder ialfald for øieblikket for at vi kan faa en varig bestemmelse paa det omraade. Saavidt jeg har forstaat, er alle betænkeligheter idag koncentreret om lovens siste linje, og jeg vil for mit vedkommende si, at jeg vil rette mig efter resultatet av de overveielser som jeg nu gaar ut fra finder sted mellem justisdepartementet, finansdepartementet og Norges Bank. Jeg vil aapent si, at den første gang jeg fik dette til behandling, var mit spørsmal, hvorvidt denne siste bestemmelse var nødvendig og om den ikke kunde indebære visse farer, Jeg blev beroliget paa de hold, som jeg henvendte mig til.

Blakstad: Om herrerne i Odelstinget har sine betænkeligheter ved det, saa var der saavist ikke mindre betænkeligheter i finanskomiteen, da vi behandlet denne sak, og av den grund hadde vi ogsaa en speciel konference med Norges Bank om dette spørsmal; en de oplysninger, vi fik

derfra, gjorde, at vi gik paa behandlingen av saken; men jeg vil gjerne være med paa, at man utsætter denne sak, saa man kan faa tid til at granske den saa nøie, som det lar sig gjøre paa forhaand. Men at utsætte den bare til imorgen vil være til svært liten hjelp. Det er nok saa, at finansdepartementet og justisdepartementet muligens da kan faa tid til at drøfte den; men i komiteen faar vi i hvert fald ikke tid til at drøfte det, som maatte komme som resultat av slike forhandlinger mellem justis- og finansdepartementet. Jeg skulde derfor anse det heldig, om man kunde utsætte den til slutningen av uken. Det heldigste vilde være, om man utsatte den til januar; men lar det sig ikke gjøre, saa vil jeg ialfald anmode om, at saken kan bli utsat til i slutningen av uken, saa komiteen kan faa tid til at se nærmere paa det, som eventuelt vil komme fra justis- og finansdepartementet. Jeg vil imidlertid ha lagt til, at jeg tror ikke, denne lov ødelægger vor krone - det er ganske andre ting, som ødelægger vor krone, og de spørsmal bør vi ta under ganske anderledes alvorlig drøftelse end vi har gjort hittil.

Joh. Ludw. Mowinckel: Jeg kan ikke si, at de uttalelser, som kom fra regjeringsbænken i denne sak, virket beroligende. Jeg hadde virkelig en følelse av, at denne sak er sluppet løs saadan paa forsøk. Jeg vil stille det bestemte spørsmal til justisdepartementet: Var finansdepartementets skriftlige uttalelse indhentet og indløpet, før denne lov blev sat i proposition? Det er et bestemt spørsmal, som jeg gjerne vil ha svar paa. Saken er jo den, som hr. Ameln sa, at bare fremkomsten av en saadan proposition maa virke noksaa foruroligende, og naar den da indeholder en bestemmelse som de to sidste linjer, kan den virke overmaade skadelig paa vor finansielle stilling. Slikt maa ikke gjøres, uten det er nøie overveiet og tænkt igjennem til alle sider; spørsmålet maa saa at si være tænkt rundt. Nu staar jo justisdepartementets chef her og erklærer saa at si ved det første fremstøt, at de to sidste linjer tror han kan gaa ut - de to sidste linjer tror han ikke der er nogen betenkelighet ved at laa gaa ut. Ja, er det betryggende, saa er alt betryggende.

Saa vil jeg spørre om en ting til: Hvor er finansministeren nu? Dette viktige spørsmal er reist for lukkede døre, forat vi kan faa tale fritt om det. Det er først og fremst et finansspørsmal - kun i anden række et justisspørsmal. Det er et spørsmal av den allerstørste betydning for vort lands finansielle stilling og internationale finansielle anseelse. Finansministeren var tilstede, da jeg sidst hadde ordet, og jeg sa, jeg syntes, det hadde den største betydning, at vi fik diskutere spørsmålet og tale om disse ting for lukkede døre. Nu er finansministeren væk. Det interesserer ham øiensynlig ikke at høre Stortingets mening nu paa det eneste tidspunkt, da det i Stortinget kan bli sagt; for det kan nemlig ikke bli sagt for aapne døre. Jeg beklager det i høi grad.

Jeg efterlyser netop finansministeren - nu ser jeg, at han er kommet tilstede, og jeg vil gjenta, hvad jeg sa. Jeg

synes, det er beklagelig, at finansministeren gaar, naar dette spørsmåal diskuteres for lukkede døre; for - som jeg sa isted - dette er jo den eneste anledning Stortinget, eller i dette tilfælde Odelstinget, har til at diskutere dette spørsmåal aapent, saa alle betæneligheter kan komme frem, og der er betæneligheter, som nu maa komme frem slik at det kan bli nøie overveiet og alsidig overveiet. Jeg sa isted, og jeg gjentar det nu, at jeg synes, at justisministerens uttalelser her var svært litet tilfredsstillende og oppbyggende at høre paa. For naar en justisminister har sendt ut en proposition av denne betydning, og som bare ved sin fremkomst maa virke noksaa foruroligere paa stemningen baade inden og utenfor landet, og han kan staa her og si ved saa at si første fremstøt, at han kan ikke se nogen betænelighet ved, at sidste passus gaar ut, da føler ikke jeg mig ganske beroliget ved den forberedelse, denne sak har hat. Og jeg har stillet det bestemte spørsmåal: Var finansdepartementets skriftlige uttalelse indhentet før denne proposition gik ut? Det faar jeg vel svar paa, naar justisministeren tar ordet.

Hvad der nu er om at gjøre, det er at dra alle de folk ind i diskussionen, som virkelig har vet paa disse ting, og det er naturligvis først og fremst finansdepartementet, som ikke alene burde ha vet paa dette, men ogsaa har ansvaret for dette - et ganske andet og virkelig ansvar end justisdepartementet; for dette er et finansielt spørsmåal av den største rækkevidde og betydning. Dernæst de folk, som i det praktiske liv har kontakt med internationale pengespørsmåal og vort lands kreditspørsmåal. Der sitter jo f.eks. i Kristiania Bank- og Kreditkasse en saa dyktig bankchef som Rasch, som har den fordel, at han ikke alene er bankmand, men i mange aar har staaet statens finanser nær som ekspeditionschef og altsaa kjender forholdet saa at si fra begge sider. Spør ham litt tilraads! Jeg tror, det vil være noksaa betryggende at høre hans mening. I det hele tat synes jeg, efter at ha paahørt diskussionen, at ha en viss forstemmende følelse av, at tingene ikke forberedes og overveies saa nøie, som ønskelig kunde være, hvor det gjelder saa viktige vanskelige, ja, jeg lægger til, farlige spørsmåal.

Madsen: Der er et punkt som har staatt uklart for mig, fordi selve loven jo er meget knapp, og det er, at hvis en skyldner vil betale sin gjeld idag i sedler og kreditor nekter aa motta, saa kan skyldneren forlange utsettelse, saa lenge Norges Bank er fritatt for sin forpliktelse til aa innløse sine sedler efter deres paalydende. Men selv om kreditor idag nekter aa motta betaling i sedler, saa kan kreditor ombestemme sig og komme om et aar og forlange betaling i sedler, paa et tidspunkt som kan være meget uheldig for debitor. Idag kan debitor kanskje ha penger aa klare sine forpliktelser med, men senere, f.ex. om nogen maaneder naar kreditor har ombestemt sig, kan situasjonen være meget vanskelig for debitor. Hvis min forstaaelse er riktig, at kreditor har anledning til aa ombestemme sig og senere paa et hvilket som helst tidspunkt kan forlange betaling i sedler, saa maa absolutt, saavidt jeg skjønner, de to siste punkter i § 1, første ledd, utgaa, saa

at der ikke svares rente. Derved at der ikke svares rente i mellemtiden, øves det sterkest mulige press paa kreditor til aa ta mot beløpet, naar debitor er villig til aa innfri sine forpliktelser.

Statsraad Rolfsen: Hr. Joh. Ludw. Mowinckel uttalte sin forundring over at justisministeren var saa villig til aa ta under overveielse om siste ledd i § 1 kunde utgaa. Jeg skal oplyse at det har vært under sterk diskusjon i regjeringen nettop dette, om vi skulde ta med dette siste punktum eller ikke, idet vi var fullt opmerksom paa at hovedsaken ved hele loven var aa faa en moratorielov, saaledes som foreslaatt i § 1, første ledd. Men efter nøie aa ha drøftet de forskjellige spørsmaal pro og kontra er vi blitt staaende ved at det ikke skulde være forbundet med nogen særlige betenkeligheter aa ta med siste ledd her, men at dette vil ha sine iøinefallende fordeler. Det hadde vært min tanke aa gjøre nærmere rede for det under den realitetsdebatt vi senere skal komme til; men jeg har samtidig fremholdt her idag, og jeg tror at det vil kunne forstaaes, at spørsmålet om aa ordne dette for fremtiden er et sekundært spørsmaal i forhold til den hele sak. Hovedsaken er aa faa en moratorielov og derved faa regulert forholdet for de debitorer som har forpliktet sig til aa betale i guld, og jeg vil insistere paa at man vedtar en slik lov saa snart som mulig, iallfall vil jeg advare mot aa utsette den i noget særlig lang tid. Det annet spørsmaal, nemlig om en regulering av forholdet i fremtiden, det er efter min mening ikke av saa overordentlig stor betydning. Det er forøvrigt en selvfølge at der, forinnan denne proposisjon er fremkommet, har funnet forhandlinger sted mellem justisdepartementet og finansdepartementet og mellem justisdepartementet og Norges Bank, og ogsaa dette forhold er herunder blitt drøftet nøie og overveiet fra alle sider. Jeg kan ikke tjene hr. Mowinckel ved aa oplyse at der foreligger nogen skriftlig uttalelse fra finansdepartementet i denne anledning, men muntlige forhandlinger har paagaatt jevnlig.

Joh. Ludw. Mowinckel: Det er beklagelig!

Statsraad Rolfsen: Med hensyn til spørsmålet om hvorvidt saken burde utstaa til over nyttaar eller ei, saa anskuer jeg forholdet saaledes, at en saadan utsettelse ikke vilde være heldig. Det er mig meddelt, at det allerede nu hender at man i nye pantedokumenter uttrykkelig paalegger debitor en forpliktelse til aa betale et kurstilllegg ved siden av seddelverdien, forsaavidt det skulde falle Høiesterettsdom for at vedkommende kreditor hadde rett til det, og det er ikke heldig. Det er meget risikabelt at der i disse forhold opstaar usikkerhet. Norges Bank har i en skrivelse til Justisdepartementet meget sterkt henledet opmerksomheten paa disse forhold og meget sterkt henstillet at de blir regulert, saaledes at man undgaar den forrykkelse i samfundsforholdene, som vil opstaa, hvis man her ikke kan stole paa at man kan betale i sedler. Jeg tror at det ved nærmere overveielse skal medgis at proposisjonen er fullt ut paakrevet av forholdene

nu. Jeg vil heller ikke paa nogen maate kunne erkjenne at der her foreligger nogen mangelfull og utilstrekkelig forberedelse.

Presidenten: Hr. Ameln har hatt ordet 2 ganger før, og faar nu ordet til en ganske kort bemerkning.

Ameln: Jeg tror at man i dette tilfelle staar sig paa at man faar lov til aa tale litt i det hemmelige møte. Jeg kan ikke være enig med justisministeren i at man kan gi en uttømmende utredning av disse ting, naar man bare skal utmale den ene side og ikke ogsaa omtale den annen side av saken. Jeg tror at saken bør utsettes til næste aar, og det er meget beklagelig at dette er kommet frem. Sløifes nu det siste ledd i § 1, som man nu mener kan gjøres saa lett, saa vil publikum nettop kunne forlange et tillegg, et kurstilllegg. Denne lov rammer i det hele tatt ikke kurstillægget, men den har kun vakt en oppmerksomhet, som - som justisministeren sa - saken ikke tidligere har hatt ute blandt publikum. Jeg tror det er uheldig, slik som forholdet er her, at naar man sitter i en komite og paa eget ansvar forsøker aa gjøre sig op sin mening, og saa kommer i Odelstinget og der ikke har noget flertall med sig, eller iallfall ikke noget større mindretall, saa blir man betraktet som ukollegial og uelskverdig, fordi man har gjort sig op en mening om disse vanskelige ting. Jeg har den opfatning at det ofte er minoritetene som faar rett i disse ting.

Jeg skal bare nevne et enkelt praktisk spørsmål: Hvis man gaar den vei her at man oppretter moratorium paa 4 eller 3 1/2 proct., saa vil en kreditor ikke føle den oppfordring til aa gjøre op som han hittil har hatt. Debitor maa da paa eget ansvar innsette pengene i en bank, og faar han ikke 3 1/2 pct. rente der, maa han selv betale differansen. Har han derimot gitt en pantobligasjon, saa kan kreditor i en aarrekke nekte aa avlese pantobligasjonen, med mindre han faar et saadant kurstilllegg. Vi saa ved husleiereguleringen at man satte en blomsterpotte inn i et værelse og kalte det for møblert, og dermed forlangte man et stort tillegg. Saadan vil det gaa her ogsaa, kreditor vil forlange et stort tillegg for aa avlese pantobligasjonen. Der ligger en fare i dette, mener jeg, i forhold til tidligere. Jeg akter aa foreslaa at saken utsettes til næste aar. Kan man da faa en forbedret propositjon uten den uheldige opsikt man har vakt nu, saa kan man kanskje lancere det paa en bedre maate, og da kan man bedre drøfte de utveier som jeg pekte paa og som hr. Spangelo avviste. Hr. Spangelo og jeg var nede i Norges Bank og konfererte med direktøren, men det er vanskelig aa diskutere paa den maate at vi ikke kan si alt hvad direktøren sa, men bare noget av det. Det kan ikke bli tilfredsstillende, og jeg vil derfor ikke si noget av det.

Aarstad: Eg skynar ikkje, kva hr. Ameln sikta til, naar han sa, at ein tykte, det var lite kollegialt, at ein mann hadde ein annen meining enn andre. Det hev me iallfall ikkje gjort i finansnemndi; me hev dryft denne saki nokso inngaa-

ande, og me høyrde alle med stor andakt paa dei innvendingane hr. Ameln kom med. Me vart samde um aa senda han saman med ordføraren i saki ned til direktør Rygg for aa faa nærare opplysingar um stoda, so eg trur, me hev teke nokso mykje umsyn til han. Med umsyn paa sjølve saki, so ser eg det so, at spursmaalet er, korvidt siste led i fyrste paragrafen skal staa eller ikkje, og daa meiner eg, me nokso snart maatte kunna verta klaare yver, um me kan taka det ut. Eg meiner, me kan taka det ut; men det kan koma innsegjingar mot det ogso m.a. dei innsegjingane, justisministeren hev kome med med umsyn paa umframttilllegg og slike ting, so det er ikkje berre ei sida, ein maa sjaa paa her, ein maa sjaa paa alle. Eg trur difor, at det beste vilde vera ikkje aa setja ut lovi til yver nyaaret, men taka ho fyre t.d. imorgon ettermiddag, og eg trur nok, nemdi kunde faa høve til aa halda eit møte fyre den tid, so me fekk dryfta dette og verta samde um, kva som bør gjerast.

Statsminister Berge: Jeg skal først faa gjøre den personlige bemerkning, at naar jeg ikke var tilstede i salen isted, var det fordi jeg sat i budgjetmøte sammen med statsraadet og vedkommende departementsfunktionærer. Vi maa holde møte hver eneste dag og time vi kan faa tid til det, og jeg trodde ogsaa at min nærværelse her i salen var mindre paakrævet. - Jeg er forøvrig enig i de almindelige betragtninger som repræsentanten hr. Mowinckel fremkom med. Dette at man gjør love, som tar sigte paa at avhjelpe øieblikkets krav eller øieblikkelige vanskeligheter, det er en tvilsom lovgivning. Jeg erkjender det fuldt ut. Jeg er intet øieblik blind for, at det burde man undgaa at gjøre. Men dette er ikke første gang man i Stortinget vedtar en lov, som tar sigte paa at avhjelpe et øieblikkelig behov. Hvorfor nødes man til at gaa til disse, - som man kan kalde det, paniklove, eller love som ikke kan tillægges blivende værdi? Jo, det kommer sig simpelthen derav at man har betraadt den bane for aar tilbake. Hvorfor har vi denne proposition liggende for os? Jo, den skriver sig fra en lovbeslutning som Stortinget fattet for flere aar tilbake, at Norges bank ikke skulde være pligtig til at indløse sine sedler i guld, - den kommer som en nødvendig konsekvens av den tidligere lov, ti hvad har den tidligere lov bevirket? Den har bevirket at der mot en norsk borger er indledet en proces om guld klausulen i et gjælds brev; den var gaaende for domstolen. Hadde vedkommende saksøker faat domstolens medhold i sin paastand, vilde det ha hat voldsom betydning for vore statsobligationer og vore kommuneobligationer og en masse av vore pantobligationer, - en voldsom betydning for disse papirer som har guld klausul. Derfor har man ment man maatte komme med en lov. Der er truffet foranstaltninger, saa den indledede proces er blit hævet, det er saa; ogsaa det koster penger. Nu har man ment at man ved en saadan lov som denne skulde kunne forebygge fremtidig fare. Der har under lovens forberedelse været konferert gjentagne ganger mellem justisdepartementet, finansdepartementet og Norges bank. Gjentagne ganger; emnet er vanskelig. Hr. Mowinckel hadde truffet en advokat igaar, som

var av en anden opfatning end propositionen. Ja, den ting vil hånde mange love. Jeg vil nedlægge indsigelse mot at lovforslaget er behandlet letvint. Det er behandlet saa indgaaende og saa samvittighetsfuldt som vi har været istand til. Jeg har ogsaa læst dr. Ræstads artikel i "Tiden Tegn" idag, og saa sent som igaar aftes ringte min expeditionschef op til mig i telefonen, han hadde forhandlet med en expert - jeg vet ikke om det var Ræstad eller hvem det var - og min expeditionschef hadde faat betænkeligheter ved denne tilføielse, som gaar ut paa at en avtale om at en pengeforpligtelse skal betales i guld ikke er bindende. Han hadde faat betænkeligheter ved den. Men at den ikke er kommet ind ved en grille, det vi fremgaa av hvad jeg har sagt om lovens forberedelse og de konferanser som har fundet sted mellem de myndigheter, som skulde være de nærmeste til at paase dette. Og ogsaa Stortingets finanskomite, som heller ikke er uten indsigt paa dette omraade, har sluttet sig til det. Nu er det mulig at man kan la denne tirade gaa ut, naar det viser sig at der fra kyndig hold er kommet uttalelser imot den; det faar da komiteen nærmere overveie, og selvfølgelig staar baade finansdepartementet og jutisdepartementet og Norges bank til tjeneste med de opplysninger og de indsigter som man maatte ha bruk for. Saadan ligger saken an.

Præsidenten: Hr. Joh. Ludw. Mowinckel har ordet til en kort bemerkning.

Joh. Ludw. Mowinckel: Jeg har ikke rettet nogen bebreidelse for at loven er fremkommet, jeg har reist endel spørsmaal til diskussion, og det tror jeg har været nyttig, ja nødvendig. Men jeg har sagt, og det maa jeg desværre fastholde, at jeg har indtrykket av at loven ikke er saa vel gjennemtænkt, som en saadan lov bør være. Jeg er nemlig ikke ganske tilfreds med at det siges av statsministeren og statsraaden, at der er "konfereret" mellem de to departementer. Jeg har selv sittet i regjeringen, og jeg gaar ut fra som en selvfølge at der er konfereret; man kan ikke fremlægge i samlet statsraad en saadan lov og fremsætte proposition, uten at spørsmålet paa forhaand er drøftet i forberedende statsraad. Men det som i en saadan sak skulde foreligge, det var en skriftlig, embedsmæssig erklæring fra finansdepartementet, og naar man nu hører at finansdepartementets expeditionschef igaar aftes har ringt op til finansministeren, at han hadde faat betænkeligheter ved sidste passus, maa man si at man her ikke er paa den trygge side. Det er de to sidste linjer som er det betænkelige ved denne lov, og som kan ha sine slemme konsekvenser. - Nei, nu maa ikke præsidenten slaa med klubben, for dette er altfor viktig til at bli slaa ned. - Dette er saa viktig, at jeg vil be om at man i de overveielser som nu skal finde sted, ogsaa maa ta op til overveielse, om det ikke vil være det heldigste at la saken hvile til januar maaned. Jeg har selv tidligere fremholdt, at jeg var av den mening at vi burde behandle den imorgen, men jeg vil allikevel be om at ogsaa det maa bli overveiet. Saken er den at jeg frygter for, at med disse

skriverier og med det snak som nu er mand og mand imellem om disse to sidste linjer, saa har disse allerede gjort adskillig skade i den offentlige opinion, og naar de overhovedet har været indtat i en proposition og en indstilling, vil man ikke rette paa det ved at man dagen efter tar dem ut. Det er da et spørsmåal om det ikke er det bedste at la saken utstaa, og at regjeringen til januar utarbeider en ny proposition om emnet, hvori den siger at den paa grund av den diskussion og de spørsmåal som her er reist, har tat saken op til ny overveielse, og at den kommer med en ny proposition om moratorium, som er lidt anderledes end dette, - om ikke det skulde være den rigtigste og bedste fremgangsmaate, for at faa rettet paa den skade som kanskje allerede er gjort i den almindelige opinion ved disse to sidste linjer. Jeg vil henstille at det blir tat med ved den almindelige overveielse. Jeg bøier mig for det resultat som fremkommer ved disse overveielser; hvis man kommer til det resultat at loven skal frem imorgen, bøier jeg mig loyalt for det.

Wrangell: Jeg er ikke saa ganske sikker paa at det vil være heldig at saken utstaar til januar maaned. Folk vil leve i den samme utryghet, man vet ikke hvordan dette blir. Der tales om det og skrives om det, og jeg vil derfor anse det heldigst at saken avgjøres inden Stortinget skilles nu iaar. Jeg vil bare ha sagt dette, for man vet ikke hvad det kan trække med sig at saken blir flytende.

Lykke: Jeg vil slutte mig til dem som mener, at dette spørsmåal om moratorium maa behandles snarest mulig; men jeg maa ogsaa uttale en beklagelse over, at virkelig fremstaaende mænd som dr. Ræstad og at Bankforeningens styre kan gi sig til at gi anledning til at sætte en del av denne lov saaden - jeg hadde nær sagt i gapestokken, som de har gjort ved den ensidige fortolkning de har git. Det er det som ødelegger loven; det er ikke det at denne proposition muligens ikke er gjennemtænkt nok, men det er den maate hvorpa dette i den offentlige diskussion hos os bringes frem, som er overmaate farlig for hele vort finansielle liv.

Getz: Jeg forlangte ordet bare for at gi min tilslutning til hvad hr. Joh. Ludw. Mowinckel uttalte, at komiteen maatte ta under overveielse spørsmålet om at utsætte hele saken til januar maaned. Efterat den sak som laa til doms i høiesteret, er hævet, har jo ikke saken saadan brændende aktualitet, at det kan være absolut nødvendig at fremme den som en paniklov, uten at man har den nødvendige oversikt.

Debatten var hermed avsluttet.

Præsidenten: Præsidenten foreslaar at den debatt som er ført om denne sak ikke offentliggjøres.

Votering:

Præsidentens forslag bifaldtes enstemmig.

Møte for lukkede dører, Odelstinget 10. desember 1923

Protokollen blev derefter oplæst uten at foranledige nogen bemerkning.

Møtet hævet kl. 11.55.